

bi bilo tudi nevzdržno, ko bi po mnogih letih razvoja, ob umetniških uspehih v mednarodnem merilu, svoje lastne proizvodnje ne poznali, obenem pa tako mogočnega vzgojnega, učnega in propagandnega sredstva ne izkoriščali tudi za druge potrebe. Ob takem stanju, če ga doživimo, bi upravičeno morali po-
tožiti sami nad seboj.

Razvoj v civiliziranih državah in cilji naše socialistične graditve nas opozarjajo, da ne smemo preveč zaostajati. Pojavljajo se nove tehnike. Zmagovito prodira barvni film. Ta hitrica razvoja utegne preplašiti gospodarstvenike, ki uravnavajo razvoj filma kot industrije, češ, saj razvoja v svetu majhni državi ni mogoče preteči. Zdi se mi, da se prav v filmu ponuja zelo ugodna možnost, da bi že kmalu korakali vstric z najbolj razvitimi deželami sveta. Primer poljske kinematografije je vzpodbuden tudi za nas.

V staranju delj prav film na določen način usodo z orožjem. Hitro starí. Toda klasika v filmu bo preživela vsa klasična orožja. Filmski trak nosi pečat neumrljivega človeškega duha. V svojih najboljših dosežkih ni umrl niti film nemega obdobja, nasprotno — v glavnem veljajo še dandanes ustvarjalna načela tega obdobja, posebno v dobršnem delu zvrsti kratkometražnega filma.

Ljubka iznajdba celuloidnega traku z gibajočimi se sličicami je stara petinšestdeset let. Slovenska in jugoslovanska kinematografija ne dosti več kot petnajst let. Lahko rečemo, da se je večina umetnikov celovečernega filma naučila ravnanja s filmom v proizvodnji kratkometražnega. Cenejša je pač — in zato bo nudila šolo kadrom tudi v prihodnje. To je tudi ena izmed pomembnih zaslug »kratkega metra« in nanjo radi pozabljamo.

Zlati »kratki meter«. Vsem na uslugo.

France Kosmač

MED KNJIGAMI

MIMI MALENŠEK, ČRTOMIR IN BOGOMILA

Dvom o upravičenosti lažnih, na romantičnih efektih zgrajenih zgodovinskih romanov v sedanjem času sem izrazil že v kritiki Bratstva Mimi Malenškove. O tem, da je dandanašnji lahko zgodovinski roman umetniško plodovit samo tedaj, če s historično temo izpoveduje neko izrazito sodobno idejo ali pa če verodostojno, z eksaktnimi podatki oživlja preteklost in neko njeno človeško pomembno usodo, in o tem, da so scottovske ambicije v drugi polovici dvajsetega stoletja anahronizem ter umetniško jalov posel, sem prepričan tudi sedaj, ob novem romanu Mimi Malenškove Črtomir in Bogomila. Pri tem me ne motijo niti statistični podatki iz naših ljudskih knjižnic, ki beležijo visok odstotek bralcev takih tekstov, kajti navsezadnje ta statistika ne razodeva nič drugega kot to, da okus publike še vedno ni na zavidljivih ravni in da ta publika resno pogrēša zanimivega, sodobnega zabavnega branja (na primer avanturistične, kriminalne, utopistične literature).

Črtomir in Bogomila je sicer boljši tekst kot začetniško Bratstvo; v njem je več živih podob, več akcije, več učinkovitih prizorov, tako da se dejanje razvija v naglem in pisanem vrvežu staroslovenskih veljakov, kopij, poljubov in zasoplih konj. Občutek imam, da so tokrat tudi življenjske navade naših davnih prednikov relativno pristneje oživljene, da je roman — relativno —

bližji zgodovinski resničnosti, čeprav se še vedno nikakor ne morem zživeti v romantično aureolo, ki se blesti okrog staroslovenskih glav, v njihov galantni bonton in olikano govorico, kakršne še danes ne premore vsaj četrtina državljanov. Toda to sodi k dediščini Walterja Scotta, torej pod dvom v gornjem odstavku. Toda takšen, kakršen je v zunanjih scenah pričujoči roman, romantično slikovit in razgiban, bi navsezadnje vendarle lahko zamašil vrzel v naši zabavni literaturi, če ne bi tekst nenehno izpričeval pretenzije, da postane globoko, psihološko in vsestransko umetniško zasnovano delo. Ta pretenzija je Malenškovo zapeljala v hudo zmoto, k — milo rečeno — nepietetnemu dejanju, da si je od Prešerna izposodila ljubimca Črtomira in Bogomilo in njun čudoviti lirizem prevedla v manj čudovito prozo.

Malenškova je to verjetno storila iz občudovanja Prešernovega genija, ker jo je njegova pesnitev pač tako presunila, da ji je morala odmeriti mesto tudi v svojem pisateljskem svetu; z malce cinizma bi namreč človek lahko pomislil tudi na možnost, da je Malenškova skušala Prešerna izpopolniti, ker je sodila, da ni dovolj nazorno obrazložil svojega Krsta. Malenškova je namreč Črtomira in Bogomilo, ta svetla, iz lirične vizije, v uri grozljive človeške stiske porojena lika, s katerima je pevec izpovedal neko svoje globoko intimno, tragično doživetje, predstavila iz mavrične bleščave Savice na siva, kamnitna tla staroslovenske vsakdanjosti, v nazorni prozi obrazložila njuno življenje od rojstva do smrti (Črtomir je n. pr. umrl za prisadom, Bogomila pa za rujnami), obdala njuno prelestno ljubezen z zgodovinsko navlako ter ju v celoti spremenila v banalna, melodramska in literarna — kar pomeni: neživa — lika. Malenškovi človek ne bi zameril, če bi po svoje izpovedala doživetje Črtomirove tragike, pa četudi bi s sodobno skepso razblinila lirično bleščavo Prešernovega Krsta, če bi se ponorčevala iz njegove romantike ali če bi Črtomira in Bogomilo modernizirala, tako da bi navsezadnje na blejskem otoku plesala rock 'n roll. Vsekakor pa bi morala o Črtomiru in Bogomili razodeti nekaj svojega, neko svoje doživetje njune usode, ki bi zraslo iz enkratnega, intimnega spoznanja. Tega kreativnega vzgiba pričujoči roman ni občutil; Malenškove ni inspiriralo življenje, temveč literatura, pa čeprav Prešernova pesnitev, iz takšne inspiracije pa se ne more poroditi kdo ve kako sočen literarni sadež.

Oropana Prešernove globoke človeške vsebine, preproste, toda pristne, sta Črtomir in Bogomila v prozni izdaji seveda človeško prazna in siromašna. Malenškova je morala zato grmaditi nanju poteze, ki so pri Prešernu rahlo izrisane, a zaradi notranje pristnosti naravno razumljive, da bi prepričala bralca o Bogomilini čistosti in Črtomirovem svetobolju; morala je dogajanje marljivo komentirati, politizirati in moralizirati in marsikateri komentar je takšen, da se ga ne bi sramoval revolucionar dvajsetega stoletja, toda vse to prizadevanje je ostalo brez haška: zijajoče praznine ni moglo izpopolniti, Bogomila je slej ko prej ostala bleđična devica, Črtomir pa zoprno idealizirani staroslovenski Werther, podoben idealni predstavi o moškem, ki živi v pomladanjih dneh v sanjarijah mladih deklic.

Jalovo naprezanje, da bi Malenškova z množico besed prebudila pristnost, se do kraja razkrije zlasti v obeh usodnih prizorih — ob Črtomirovem nagovoru pred izpadom iz trdnjave in med razgovorom pred krstom ob Savici,

* Mimi Malenšek, Črtomir in Bogomila. Nova ljudska knjižnica. Cankarjeva založba. Ljubljana 1959.

značilna pa je tudi primerjava med Prešernovo ljubko, naravno idilo obeh zaljubljenecv pred odhodom v boj pa melodramskim izpovedovanjem v interpretaciji Malenškove. Sicer pa naj govori o tem težaškem in nehasnivem literarnem naporu še nekaj zgledov:

Črtomir-ateist:

»Ti nisi veroval v Boga?« »Nisem. Toda iz prejšnjih časov sem poznal moč vsakršne vere. Vedel sem, da je vera lahko bič, ki kroti ljudi, kakor bi krotil psa...«

Črtomir-demokrat:

»Ali veš, kaj je svoboda?« »Čigava? Naša — to se pravi knežja. Ali morda ljudska?«

Črtomir-ljubimec:

»Ne, Bogomila! Svet se lahko prekolje na dvoje, jezero presahne in zvezde popadajo z neba, jaz pa se bom kljub temu zmeraj vračal k tebi...«

In tako dalje — v podobnem melodramskem stilu, ki pa se ne prestraši tudi krepkih primer, kakršna je n. pr. ta-le: »Raje ostanem na dvoru in perem plenice otrokom krščanske kulze, mater jim...«, vse do strani 401!

Po navadi mi ni bilo žal, če sem kdaj prebral tudi kak slab literarni tekst; če nisem našel v njem niti trohice zanimivega, sem ga vsaj brez posledic prespal. Kesam pa se, da sem vzel v roke pričujoči roman — kajti vselej, ko se bom poslej povrnil k Prešernovemu Krstu, se mi bosta iz podzavesti pridružila prozaizirana Črtomir in Bogomila, kakršna je upodobila Malenškova, in mi s svojo banalnostjo zmotila ubranost pevčevih liričnih vizij.

Mitja Mejak

NOVELE IN POVESTI ANTONA INGOLIČA

V knjigi Ingoličevih novel in povesti* se srečujemo z zelo živo in perečo problematiko slovenskega človeka in družbe povojnih let. To je najznačilnejša in najpomembnejša poteza te knjige. V nji nam je Ingolič orisal predvsem težave, radosti in tragiko preprostih ljudi iz svojega rodnega kraja, njegove okolice in Maribora v povojnem času, ki pa je vanj z odločno in neprizanesljivo roko posegala vojna s svojimi za posameznika specifičnimi, odločilnimi in tragičnimi posledicami. V »Povesti o očeh« nam pisatelj skozi junakovo duševnost predoči tragično usodo delavca, ki je v prvi svetovni vojni izgubil eno oko, v zadnji pa še drugo. Življenje je bilo temu človeku skrajno krivično, malo mu je dajalo, a veliko jemalo. Tragika in življenjska pot tega delavca nazorno spominjata na »Človekovo usodo« Solohova, morda je Ingoličeva povest, ki je nastala tri leta prej, celo pretresljivejša, le da v realizaciji zaostaja za njo. V obsežni noveli »Vidim te, Veronika!« se prepleta dvoje dogajanj, medvojno in povojno. Situacija iz vojne, skrb slepega Petra za bolničarko Jelko, ki je bila ranjena kot partizanka, in ljubezen med njima se razmotavata v povojnem času prav nesrečno za Petra, ki nikakor ne more prodreti v novi Jelkin svet. Dekletova duševnost močno preraste fantovo in zato se po pretresljivih doživetjih, ki mu uničijo z operacijo pridobljeni vid, prizadeti umakne v svojo rodno gorsko vas. Pretresljivo se razkriva

* Anton Ingolič, Vidim te, Veronika! Novele in povesti. Opremila Jakica Accetto. Založila Založba Obzorja. Maribor 1959. Str. 294.